

*Ne volim grafite na zidovima,
ali su fini sa tartar-sosom.*

kako nasmejati paranoika?

fransoa rustan

Smejte se ovom pitanju. Uveravam vas, međutim, da ono meni uopšte nije smešno, jer konično, evo me sa jednom temom u ruci, a da ne znam šta bih o njoj mogao da kažem. Da mi se nije ukazala prilika da ostvarim san o tome da despmem čak do Sijeta, ne bih bio toliko lud da privatim jednu temu o kojoj nikada nisam razmišljao, niti sam o njoj mnogo čitao. Da sam bar odabralo da vam govorim o smehu kod nekog dobro poznatog autora, bilo bi dovoljno da pročitam njegova dela i da napravim rezime. Mogao sam pričati o ironiji kod Kjerkegara, ili o

godina lečenja čujem da se smeju, ili što se dogada vrlo retko, kada uspem u tome da ih navedem da se smeju samima sebi ili svojoj manji gorenjenju, dobijam utisak da sam došao do početka kraja našeg zajedničkog poduhvata. Ali postoji i jedan drugi razlog zbog kog mi je ovo pitanje palo na pamet. Već dvadesetak godina koliko se bavim psihanalizom, svakodnevno postavljam sebi ono pitanje koje je Groddeck (Groddek) postavio Ferenciju (Ferenci): »*Jesu li psihoanalitičari zaboravili da se smeju?*« Izgleda kao da su oni sasvim potonuli u sigurnost svog zanimanja, prakse, frojdovske ili lakanovske teorije tako da je teško pronaći pukotinu kroz koju bi mogao da se provuče smeh na račun njih samih; što je iskustvo kroz koje zaista treba proći da bi se postavila neka elementarna pitanja.

Ali ovo dovođenje u vezu smeha i paranoje moglo bi biti i problematično. Ako je paranoji izlečen kada počne da se smeje, to znači da je paranoja neka vrsta ukidanja smeha. Ako je tako, zar nisu onda paranoici i oni psihoanalitičari koji ne mogu da se smeju ili koji to sebi uskracuju (radi se, naravno, o smehu na račun njih samih). Pitanje je utolikovo više problematično što nas podseća na Frojdovu rečenicu: »*uspeo sam tamo gde paranoik nije*« ili na Lakanovu transformaciju Dalijevog ter-

teologija smeha kao humoristička doktrina

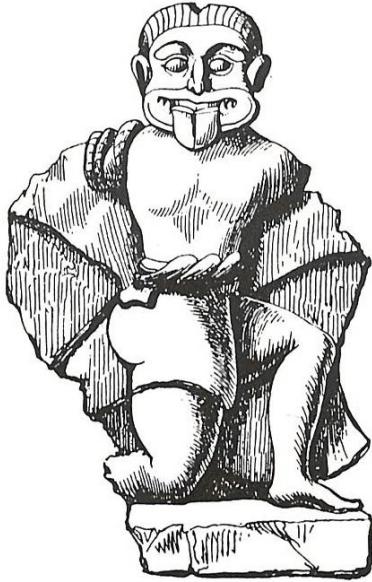
— „...Jer Znanje nas uči da Sve(t) nastaje iz duha Digresije i večno se transformiše, menja...“ (S. Post — Damjanov, JEDNO ESHATOLOŠKO PITANJE NJEGOVE GENEZE)

sava damjanov

„Sveopštete Bivstvovanje nije ništa drugo do Nebiće samog Tubitka, odnosno suština Apsolutnog Bića u njegovom Nebitku. Zato naše Jastvo nije tek puka transcendencija Metafizičke Kvintesencije, zato *biti-u-Onostranosti* nije isto što i emanirati sopstvenu Drugost kao Transcendentalnu Ideju. No, da li to istovremeno podrazumeva jednakost Egzistencije i Ekvivalencije, izvestan apriorizam Aproksimativnog Subjekta, te dijahronijsku konstantnost Kauzalnog Imperativa, Implicitnog Duha i same Imanencije?! I može li se, na kraju krajeva, u ovakovm kontekstu (empirijska) *Spoznaja po sebi* determinisati kao oslobadanje Duše od njene kosmoloske dimenzije, kao njen (predestimirani) prelazak iz carstva Vremena i Istine u carstvo Nade i Večnosti?...“

Otprilike ovako je, svakog jutra pre i posle pranja zuba, filosofirao veseli pesimista Lelemud Džingiskanović-Pacer, ovako su se najčešće u njegovoj glavi rojile potresne i teške misli. Kada su, međutim, ovi rojevi dostizali težinu od oko 723,48 kiloponda (a to se nije baš retko dešavalo!), Lelemud je prizivao u hitnu pomoć doktoricu Krampaču Mravojedić-Guzu, koja takođe nije bila s raskida što se filosofiranja tiče, ali je barem umela zaustaviti svoje (i tude) velike misli na podnošljivoj granici iz-

beleška priredivača

Nićeovoj veseloj nauci, ili o dosetku kod Frojda, ili čak o smehu kod Bergrsona, autora kog sam cenio u mladosti i koji baš nije toliko dostojan prezrenja.

Zašto sam, dakle, izabrao da se pozabavim ovim pitanjem koje se ne nalazi u školskim programima, pa čak ni u onima za psihoanalitičare, pogotovo ne u njima? Budite sigurni da ga nisam ja odabralo. Palio mi je na pamet jednog jutra u vreme kada sam se bavio neizvesnim nagananjima, opterećen mišljem da moram barem pronaći naslov ovom eseju.

Pošto kao neverni Toma sumnjam u sve, moram sebi postaviti pitanje šta je to što ja smatram izvesnim, ne bi li mi to omogućilo da pronađem oslonac. S jedne strane, ja sam postavio ovo pitanje, dakle ono postoji, da li je ono umereno ili ne, od malog je značaja. Sa druge strane, oni koji su ga čuli smejali su se, ili sam u najmanju ruku imao utisak da su se smejali, zato jer uvek treba biti obazriv kada se neko usudi da tvrdi da je u stanju da nasmeje drugog.

Rizikujući da postanem suviše ozbiljan, moram priznati da do ovog pitanja nisam došao slučajno. Dešava mi se da primam osobe kod kojih su paranoidne sklonosti dosta izražene. Kada ih posle nekoliko

mina kritička paranoja u terminu dirigovana paranoja kojim je definisao svoj poduhvat. Zar nije i psihoanaliza jedna vrsta paranoje koja je uspešna zato jer polaze pravo na poslednju reč u svakoj raspravi, presudno objašnjenje pri svakom tumačenju, univerzalan ključ koji otvara i zatvara vrata svih problema? Ili, zar nisu njen uspeh i njena nesposobnost za smeh pre rezultat potrebe da se obuhvati cela egzistencija u celom svom trajanju. Uskratiti smeh znači zabraniti da se on završi, da se na jedno mesto stavi tačka, postavi granica, meda, tj. zabraniti da se izade i pogleda unaokolo je li nebo još uvek na svom mestu, bez pomoći njenog arsenala i njenih sveobuhvatajućih preokupacija.

Mislite da buncam? Zašto da ne? Pošto sam paranoik, izvinite, psihoanalitičar i zato što sam alergičan na smeh koji ide na moj račun. Međutim, to buncanje me vodi do jednog ozbiljnog problema: pod prepostavkama da psihoanaliza u sebi ima manje ili više skrivene osobine koje su karakteristične za paranoju, i da je kritičari, recimo, ozbiljno kao paranoici veruju u univerzalnost svoje doktrine, kao i u univerzalnu efikasnost svoje prakse, onda ne postoji nikakva mogućnost da psihoanalitičar može shvatiti da bi mogao da zasmeje paranoika. Evo jedne teš-

*Nikada ne pijem, osim kada sam sam,
ili kad sam u društvu.*

Ne može se reći da si pijan sve dok možeš da ležiš na podu a da se ni za šta ne pridržavaš.

koće na koju bi se trebalo vratiti, jer bi ona mogla sasvim onemogućiti ostvarenje zadatka pretpostavljenog mojim prvim pitanjem.

Ako smem, napravio bih digresiju. Zar Groddeckovo pitanje koje se odnosilo na psihanalitičare nije interesantno i za druge kategorije ličnosti? Na primer, ako smeh ima neke veze sa mišljenjem, onim o veseloj nauci, možemo se upitati nisu li i filozofi zaboravili da se smeju. I ako smeh stoji u nekoj vezi sa čistim zadovoljstvom čitanja, zato jer svaka rečenica nekog velikog pisca predstavlja izazov životnim teškoćama, da nisu možda i književni kritičari zaboravili da se smeju? Ali kako neću da zalazim u domen onog što me se ne tiče, brzo okončavam ovu digresiju i vraćam se drugoj izvesnosti na koju želim da se oslonim, a to je činjenica da ste se vi smejali kada ste čuli moje prvo pitanje. Vaš je smeh verovatno u vezi sa jednim apsurdom koji u njemu postoji. Zapravo je apsurdno verovati da se jedan paranoik može smejeti, a još apsurdne nameravati nasmejati paranoika, koji neće biti u stanju da taj pokusaj protumači drugačije osim kao još jednu vrstu gonjenja. Pa ipak, ono što je apsurdno, pa dakle i nemoguće, nije zbog toga manje neophodno. S jedne strane paranoik se ne može smejeti svom ludilu jer ono stvara odbrambeni sistem koji postoji da bi se savladali strahovi i nesi-

uči Istorijski) u krajnjoj instanci i dovelo do transformacije KPJ u SKJ (ili Smehovno-Kalambursku Jedinicu, ili »Opet to, ali drugačije«). Nova organizaciona forma (SKJ) omogućila je sopstvenim osnivačima ne samo prevaziđenje zastarele paradigmе (zvane KPJ), nego i napuštanje skućenih prostorno-vremenskih relacija koje su već vekovima sputavale njihovu nabujalu maštu, pa su — zahvaljujući tome — Petokrakiću, Džingiskanoviću i Mravojedoviću produžavali svoje trajanje unedogled, uprkos svim argumentima Razuma, Logike i Smisla. Sad, možda će se neko zapitati kako je došlo do toga da SKJ osnivaju Džingiskanovića (a ne Džingiskanović) i Mravojedović (a ne Mravojedović), tj. otkud odjednom ta nemotivisana promena pola naše filosofkinje i našeg doktora, odnosno — zašto se slična stvar nije dogodila i Petokrakiću, koji je (poput svakog pravog morskog psa) u stvari čvrsto držao čitavu stvar u svojim zubima? Takvom potencijalnom sumnjalu možemo jednostavno odgovoriti da je, kao prvo, apostrofirana stvar bila isuviše mala (pa je stoga našim ajkulama neprestano ispadala iz usta), ali i da je, kao drugo, još od samog početka celokupna skalamerija koju opisujemo egzistirala tek prividno (što znači da je prividna bila, takođe, i malopredašnja transformacija KPJ u SKJ). Tu sveopštlu prividnost najbolje potvrđuje činjenica da je naša poetsko (filosofsko)-medicinska trojka, osetivši opet dosadu, u ime Razonoide i Smisla pristupala konstituisanju nove, veselije i duhovitije Jedinice (SFRJ) koja je par excellence apsorbovala i KPJ, i SKJ, i ŠKLJ, i NJFDŽ, i XYZ, kao i ostale modele evidentirane u klasičnim zabavno-humorističkim (programskim) spisima. Upravo stoga je XLVII jubilarni Kongres svih navedenih i prečutanih (ilegalnih!) Jedinica uvek iznova i definisan kao »Kongres povratka izvornim humorističkim principima«, principima koji su u kongresnim dokumentima literalno-geometrijski ove-

kovečeni formulom: KPJ+SKJ=SFRJ, odnosno Kalambursko-Parodijska Jedinica + Smehovno-Kalamburska Jedinica = Smehovno-Fantastička, Rablezijanska Jedinica (kako je, zapravo, glasilo puno ime i prezime tog poslednjeg produkta stvaralačke imaginacije jed-

nog filosofa — Pacera, jedne refleksivne Guze i jedne Stidnice — kolaborantkinje)...

**

... Oni koji nisu odobravali ovakav vratomni intelektualni aktivizam, oni kojima ništa nije smešno, oni koji su vazda provocirali jedinom mizantropskom rečenicom iz *MANIFESTA HUMORISTIČKE PARTIJE* (»Da je Kurac petao, on bi kukurikao«), oni su našu dubokoumnu trojku pokušavali da likvidiraju pomoću Jedinica sastavljenih od bezbroj pretencioznih i nesuvišnih pitanja. »Šta je za vas Petao, šta Suština Bića, a šta Bitak Smeha?«, prkosili su svakog jutra tokom pranja zuba Lelemudu, Krampači i Ajkuli ti neidentifikovani misleći Subjekti. »Šta sme vaša ŠKLJ, šta sme CFRDŽ, a šta SMEH?«, nastavljali su dalje ovi revolucionarni mislioci svoju prljavu igru, i nehotice citirajući upravo Džingiskanovićev genijalni *KREMPITAL*: zaista, šta SME—H? Odnosno, šta sme H? Sme li H da hoda, da se hihće i hvališe, da hukće i hini, da se haba i hladi, da hajdukuje, harči, halali i hapsi, da hrče i hropče, i da — s obzirom na sve — ni za šta ne haće! I sme li H da se hjebe, da se hopije i hudova, da horgija, hotkači i humre, da se higra i hizbezumi, i da — bez obzira na sve — hlebom hrani one koji ga kamenom hudaraju?! Sme li, dakle, H da bude SME—H, tj. ima li Smeh smelosti da na ključne izazove epohе odgovara samo jednim upečatljivim, hipnotičko-podrugljivim: hm?!

Dakako, odgovor na ovo sudbonosno pitanje nije našao ni legendarni duet Mravojedović-Petokrakić u svom nenadmašnom, upravo citiranom *KREMPITALU HUMORISTIČKE PARTIJE*, o čemu najčešće svedoči podatak da čitalac na stranicama ovog dela pomoću dalekozora lako može zapaziti rojeve gusnih, krucijalnih refleksija, ali da zapremina tih

gurnosti koji ga parališu. Sa druge strane, on se mora nasmejati, to je bar ambicija terapeuta koji hoće da ga izleći od njegovog ludila. Ovo je pitanje, dakle, ozbiljno za tog terapeuta, i ako se smejetete pitanju to je zato jer ne razumete terapeuta. On će s punim pravom misliti da želite da ga napadnete. Dakle, ne smejetete se više, jer ste se uplašili da će postati paranoik, ili zato jer ste utvrdili da ja to već jesam, jer sam izmislio san o apsolutno svemoći ubedujući vas svojim prvim pitanjem da bih mogao da nasmejem paranoika, da ga navedem da se podsmeva i smeje samom sebi.

Radi se o jednom apsurdnom nastojanju, jer je paranoik preoperiran izvesnoču odnosno istinitoču svojih ubedenja. Zeleti da unesemo smeh, tj. da napravimo rez u punoči tog odobravanja sebi ravno je ludosti. Dakle, zahtevati od paranoika da se nasmeje znači napraviti nekoliko praznina tamo gde nema ničeg osim punoče. Da je ovaj postupak moguć paranoik bi ga odmah pretvorio u njegovu suprotnost, tako da bi praznina prugotala sve. Ne bi bilo ničeg više osim te praznine, pa bi se na taj način rez smeha produžavao do beskonačno, i svi bi morali neprestano da se smeju. Što je savršeno kontradiktorno, jer praznina svuda i za sve onda ne bi bila ništa drugo do drugi vid punoče. Došli smo,

čaša koja se lomi, kao svetlost koja zabilista, kao glas koji narušava tišinu ili ometa govor. On ne može trajati jer je provala, provala koja tek počinje, provala u svom začetku, začetku koji ne može imati nastavak jer mora sačuvati najveću prisnost sa onim što ruši. Zato nema smeha osim u trenutku, u istom trenutku u kom se javlja i prva distanca. Pošto se taj prasak okončao, stvarnost se vraća teškoćama svoje svakodnevnice.

Ali o kakvoj se provali radi? Kakvim se smatra smeh koji nas na trenutak oslobada? Upravo onakvim koji je najneprekidniji i najnedeljniji, koji predstavlja samu suštinu ljudskosti i patnje, ne patnje kao prolažnog osećanja, već one koja se izjednačava sa teretom sudbine, one koja se ne može apstrahuovati, one koju duševno oboleli smatraju svojim jedinim bogatstvom, zato jer je ona za njih jedini način postojanja u svetu, i koja predstavlja prvo prsvajanje, ono koje je bitno zasnovano na bremenu slobode, ono koje ne daje moć već svemoć, zato jer je već nadivilo smrt.

Ono što smeh mora naterati da prasne, ono odakle taj prasak dolazi je tamnije od noći, tvrde od gvožđa, neosetljivije od kamena, istiniti-

likovni prilozi u ovom broju:
tomas wright, history of caricature and grotesque in literature and art, new york, 1968.

Stvarnost je iluzija prouzrokovana nedostatkom alkohola.

Baš je zgodno sto pivo ne pravi mrlje od kafe.

je od nužnosti. Smeh je najmanja jedinica (koja se može zamisliti) ravnodušnost, razlike, uzmičanja, on je kvantum distance.

Mi imamo i druge načine da održimo patnju po strani. Pre svega — ljubavlju. Uz nju, barem za neko vreme, patnja je u dovoljnoj meri prisutna da bismo mogli da verujemo da smo joj verni, i da smo je i pred tog prevazišli. Zatim, i najčešće radom, čiji tajni pogon jeste patnja, nikada priznata, skoro zaboravljena. I u jednom i u drugom slučaju, ta distanca koja se javlja i na koju zaboravljamo, lako nas navodi na pomoćao da smo pronašli rešenje. Taj razmak, mislimo mi, moći će se održati, a teret će ostati odložen. Nasuprot tome, sa smehom i njegovom minimalnom distancom, patnja (iz koje izlazimo samo na trenutak) se javlja u svoj svojoj surovosti. Smeh otkriva patnju. I niko drugi.

Već je otrcano zapažanje da čitajući neku Šekspirovu komediju ili neki Molijerov komad, ili gledajući neki film Čarlija Čaplina ili Bastera Kitona mi ne znamo da li ćemo se smejeti ili plakati; da li ćemo prasnuti u smeh ili se zagrcnuti od plača, da li ćemo udahnuti svež i lak vazduh, ili ćemo biti opterećeni strahom, strahom od patnje uvećane onom minimalnom distancu koju smo zauzele prema njoj.

rojeva ne iznosi više od 32,695 hektometara kubnih. Međutim, problem nije bio samo u navedenoj zapremini, nego i u nemogućnosti naših filosofa da dešifruju već pomenutu neprijateljsku metaforu, o kukurikanju i Nekome ko nije (ili jeste?) petao: zaista, koga je Koka klucnula, taj se i Pileta plasi! Doduše, apostrofirani strah nije bio apsolutan, niti ih je, kao Metafizička Ideja, plasio onako po sebi, mada je bilo sasvim jasno da ta eksplisirana Transcendentacija (za razliku od dalekozora u prethodnom primeru!) neće ni njima ni njihovim oponentima, na čelu sa Džingiskanovićem lično, pomoći da spoznaju šta sme H, tj. šta je u stvari SMEH, odnosno šta Biće emanira kroz Tubitak Nebića. Jednom rečju, pošto granice koju su znali više nije bilo, jer je nemoćni neprijatelj ipak uništio ranije opisanu graničnu karaulu, oni su zaključili (a šta bi drugo?) da ih iz ovog Lavirinta ne mogu izvesti ni KPJ, ni SKJ, ni SFRJ, već samo akademik Maksim Pizdić, pisac BIBLIJE — knjige u kojoj je prvi put zabeležena i protumačena esencijalna metafora o pesmi Petla i odricanju. Stoga su oni (a šta bi treće?) pomalo filosofski-nujno, umesto Guze invocirali Njega, legendarnog Maksima Pizdića, koji se kroz 62 časa i 974 minuta momentalno stvorio tu (tj. ovde), među njima, i tako invocirao — stvoren, poput svakog pravog pisca BIBLIJE, proročki kukuriknuo:

»Evo kako je zaista
sred Haosa rođen Smeđ:
u tami večne špilje,
u praiskonskom Mraku
obavijenom Maglom,
Koka je snela Jaje.
Nad njim je bdeo Kosmos,
Tišina ga dojila mlekom,
Mudrost mu darivala Moć:
Jaje je tako raslo
kraj Svezidećeg Oka
i kada je došao Dan,

Po svom odnosu prema vremenu, smeh je korelativ strahu. Ako je strah, kao što kaže Kjerkegor, sloboda koja se iskazuje kao neograničena mogućnost, smeh omogućava slobodi da pobegne od sebe same. Tako nam on dopušta da na čas naslutimo neophodnost slobode. Ili, takođe, u strahu smo mi bezuslovno pritisnuti nužnošću da moramo prekinuti sa determinizmom istorije. Nasuprot tome, smeh, predviđajući poraz ove mogućnosti, teši se unapred slobodom koja se ne može ispoljiti. Kad je u pitanju strah treba napustiti ponavljanje, dok je ponavljanje to koje olakšava smeh, ono je to koje izaziva dopadanje, koje nas više ne primorava da »se čupamo za kosu ne bi li iskočili iz svoje senke«.

Ako kažem da je smeh taj koji otkriva patnju, vi čete mi prigovoriti da se ta patnja koja stoji u osnovi ljudske egzistencije otkriva u tragediji, drami, ili nekom trileru. I zaista, radi se o istoj vrsti patnje. Ali ono što se otkriva u drami jeste privrženost čoveka svojoj patnji, užitak koji on nalazi u tome što se od nje ne odvaja, potreba koju on ima da o njoj priča i da se njome okruži. Često se dogada da se na divanu psihanalitičara kroz stalne žalbe pokaže nostalgija za bolesču. Tragedija pokazuje u kojoj meri je ta patnja sposobna da se iskrivi i pokvari, ukratko da pokaže kako je čovek od svih životinja neosporno najnehumaniji.

Nasuprot tome, smeh otkriva patnju ukoliko je ona humana, ukoliko u njoj ima sposobnosti za poštovanje. Smeh ništa ne rešava, on jednostavno ne zaboravlja, on čuva prisustvo nepodnošljivog sa likom olakšanja, on pravi mesta za probor u sudbinsko. U smehu, upravo zbog te minimalne distance, patnja poznaje samu sebe i svesna je sebe tako da više nema potrebu da drugima dosuduje eho svoje buke i besa.

Gоворио сам у smisu u kom bi smeh bio jedna forma. U umešnosti nasmejavanja drugog ima zaista izvesne elegancije koja nas sprečava da na druge prenosimo vlastite nevolje. Umesto da se žalimo, što može biti opravданo u izvesnim trenucima u životu, mi se od tih pogleda branimo smehom. Opet, smeh mora da bude okrenut protiv nas ili da barem pretpostavlja jedno »mi u koje smo mi uključeni. Od drugih, dakle, takođe možemo očekivati da poštuju tij, da sačuvaju distancu u odnosu prema bolesniku kome je dosta opsedanja i iskušavanja. Jer ako se slučajno smeh o nama samima, ili smeh sa drugima, pretvoriti u smeh na račun drugih, on će se pretvoriti u sarkazam i postati izraz prezira.

Smeh je takva provala u patnju koja nije uvek moguća, niti je moguće kod svih, niti bilo kojim povodom. Tako sam, dakle, došao do dru-

iz njega se izleglo Pile.

To onostrano Pile
zapravo ne beše pile
već otehotvoreni Smeđ,
obeležen Svetlošću Duha
koja je iskrama Radosti
oplodila Prostor i Vreme.
Naravno,
bilo je tu i Seksu,
dobrog Pića i Droge,
pa se za tili čas
Prvobitni Haos
pretvorio u Super-Žurku:
dakako,

na feštu je pozvan i On,
sam Vrhovni Entitet,
ali nije došao
jer ga je mučilo pitanje
koje muči i vas:

KOJA JE ONOSTRANA KOKA
IZ NJEGOVOG MUŠKOG HAREMA
SNELA TO (VANBRAĆNO) JAJE,
I ŠTA JE NASTALO PRE
KOKOŠKA ILI JAJE,
TAČNIJE —
PETAO, SMEH ili KOKA
(KOJA ĆE JEDNE NOĆI
DA SNESE ONOSTRANO JAJE)?

Odgovor na to pitanje
On nikad nije našao,
a nisu ga našli ni Oni
koji su čitav svoj život
posvetili promišljanju
ove tajanstvene Tajne:
zato ga ne tražite ni vi,
jer vas iz tog Lavirinta
izvesti može jedino
Čuvat Mističnog Znanja,
čudesni Maksim Pizdić
— ako odluči da zaista
svojim Svetim prisustvom
udostoji vaš Tekst...*

gog pitanja o određivanju granica smeha, tj. onih granica iza kojih smeh više nije moguć. Postoje na primer neke tragične okolnosti koje zabranjuju svaki smeh, mada se dešava da do provale najludeg smeha dode baš na vrhuncu napetosti jednog tragičnog prizora. Ako se desi da pri prenošenju mrtvaca grobari dopuste sebi neku nespretnost, najnebuzdaniji smeh može protesti one koji su najtužniji.

Ali ja ne želim da govorim o smehu koji se provlači kroz tragičnu situaciju, već o granicama smeha s obzirom na njega samog. Kod svakog postoji jedno ranjivo mesto koje mu je svojstveno, jedan nedostatak njegovog bića u kom za njega počinje sopstvena subjektivnost, jedno mesto kojem ne možemo prići, a da se ne izložimo opasnosti da ćemo ga povrediti. Mi se uz malo zlobe možemo smejeti našim nevoljama ili strahovima, namerno upotrebljavam množinu koja pokazuje kako smo dotakli samo složene figure koje mogu samo okruživati onu tačku patnje ili nedostatak koji su nam svojstveni, koji predstavljaju našu najskrivljenu osobnost. Drugim rečima, mi se možemo smejeti onome što se nalazi na rubu tog nedostatka i oko njega, i podržavati i druge, da se tome smeju ili da nas zasmjejavaju. Ali ako se desi da neko do koga nam je najviše stalo, i koji nas poznaje bolje od sebe samog, jednim gestom ko-

**Ko ne podnosi piće —
ima da podnosi stvarnost!**